

Veteranplan

Kommunal handlingsplan for anerkjennning og
ivaretaking av veteranar

19.03.2018

Rådmannen

Innhaldsliste:

1. Innleiing.....	3
1.1. <i>Bakgrunn.....</i>	3
1.2. <i>Omgrep .....</i>	3
2. Statlege føringar	4
3. Kunnskap om veteranar sine levekår	5
4. Forsvaret sitt arbeid med veteranar	7
5. Samarbeid rundt veteran	9
5.1. <i>NAV.....</i>	9
5.2. <i>Helsetenester .....</i>	9
5.3. <i>Regionalt ressurscenter om vald, traumatisk stress og sjølvmoordsførebygging .....</i>	9
6. Situasjonen i Bømlo kommune for veteranar.....	10
7. Kommunal handlingsplan.....	11
8. Tiltaksplan	12
9. Liste over krigsminnesmerke i Bømlo kommune.....	Feil! Bokmerke er ikke definert.

1. Innleiing

Bømlo kommune ynskjer å syne anerkjenning og ivaretaking av veteranar. I denne samanheng vert ein veteran definert som «*alle norske statsborgarar som har delteke eller deltek i fredsbevarande, fredsoppbyggjande eller statsbyggjande innsats i andre land frå forsvarssektoren*».

Kommunen har gode tradisjonar gjennom markeringar den 8. mai ved å heidra innsatsen til våre krigsveteranar frå 2. verdskrig ved minnestøttene kringom i kommunen (sjå vedlegg). Ordføraren har alternert ved dei ulike minnesmerka. Elevar frå grunnskulane våre i krinsar med minnesmerke har delteke på markeringane, og hatt krig og fred som tema på skulen i forkant. I dei seinare år har deltakinga minka, naturleg også grunna stadig færre etterlevande veteranar frå 2. verdskrig.

Frå 2010 bestemte regjeringa at frigjeringsdagen også skal vere veterandagen, ein merkedag for veteranar frå andre verdskrig, så vel som tenestegjerande i FN-styrker og andre internasjonale operasjonar. Kommunen fylgde opp med eigne tilstellingar i etterkant av markeringane ved minnesmerka i nokre år, særleg i 2012 med storsamling i kulturhuset. Men dei seinare åra har det ikkje vore nokon tilstellingar.

1.1. Bakgrunn

Ivaretaking av personell frå internasjonale operasjonar er eit samfunnsansvar for alle sektorar. I regjeringa sin oppfølgingsplan frå 2014 «I teneste for Norge» som omhandlar ivaretaking av personell før, under og etter internasjonal teneste vert kommunar som har innbyggjarar som har delteke i internasjonal teneste oppmoda om å utarbeida ein kommunal handlingsplan.

Etter andre verdskrig er det 100 000 norske kvinner og menn som har delteke i internasjonale operasjonar. I perioden 1978 til 2014 deltok det 24 personar frå Bømlo og 3607 personar frå heile Hordaland fylke i same periode. Dei som kjem heim frå slike oppdrag har med seg nyttig kompetanse frå utlandsopphaldet. Nokon opplever å bli skada og kan trenge hjelp frå m.a. kommunen i si rehabilitering.

Nokre av dei som har hatt utlandsoppdrag, kan ha behov for oppfølging etterpå. Dessutan er det viktig at kommunen syner anerkjenning for det oppdrag som dei har utført, og at ein ser på veteranar som ein ressurs i samfunnet.

Norge har personell på utlandsoppdrag frå utanriks-, justis- og forsvarssektoren. Politiet bidreg med assistanse til gjenoppbygging og styrking av det nasjonale politiet i land som har vore i konflikt. Den militære innsatsen handlar primært om tryggleik og har ein funksjon for støtte av økonomisk utvikling, humanitær bistand og politisk stabilitet. Utanrikstenesta har både utsendt og lokalt tilsett personell som gir bistand til norske borgarar i utlandet, kriseberedskap og politiske hendingar.

1.2. Omgrep

Den nasjonale handlingsplanen og oppfølgingsplanen har som målgruppe «*alle norske statsborgere som har deltatt eller deltar i fredsbevarande, fredsoppbyggjande eller statsbyggjande innsats i andre land, fra utenriks- justis- og forsvarssektoren*».

Denne kommunale planen vil omhandla same målgruppe. Dei som har delteke frå forsvarssektoren, vert nemna som veteranar.

2. Statlege føringar

Regjeringa laga i 2013 ein Handlingsplan – «I tjeneste for Norge». Planen hadde som mål å styrka og vidareutvikle ivaretakinga av personellet og deira familiar. Dei fleste av tiltaka i planen var tiltak som forsvaret skulle gjennomføra. I 2014 blei det laga ein oppfølgingsplan

(https://forsvaret.no/tjeneste_/ForsvaretDocuments/i-tjeneste-for-norge-oppfolgingsplan.pdf).

I denne planen står det at «Evalueringer viser at en av de største utfordringene for personellet i dag ligger i kontakten med det sivile hjelpeapparatet» (side 10).

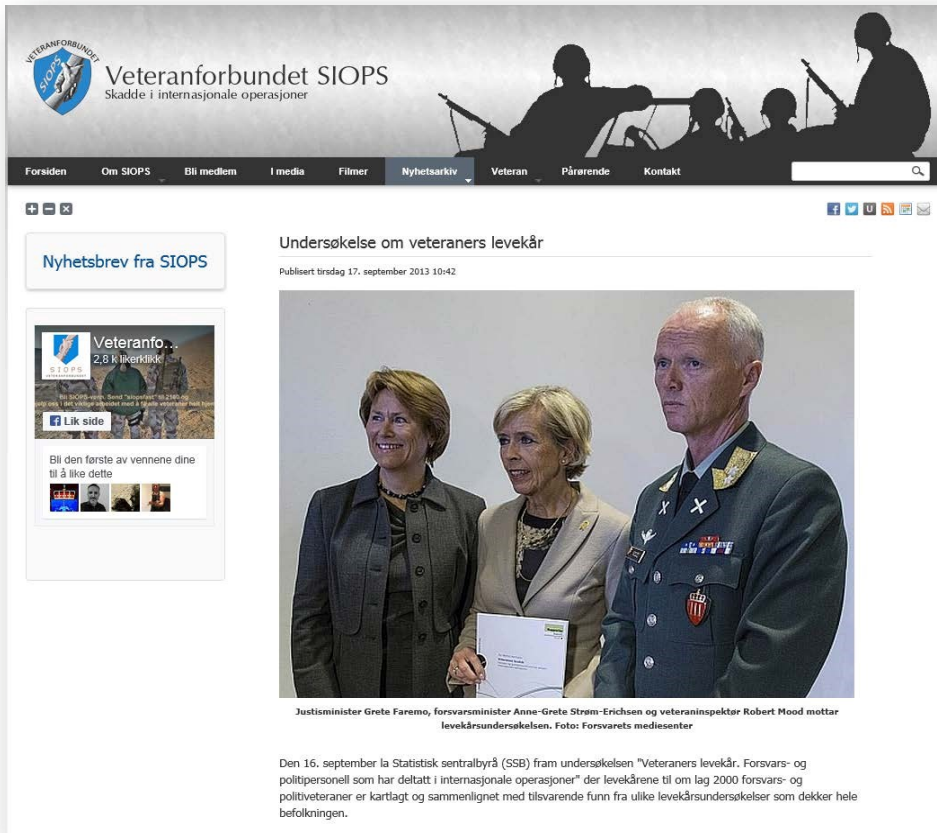
Veteranane kan ha behov for tenester frå ulike instansar, NAV, Statens pensjonskasse, familievernkontor, helse- og omsorgstenester m.fl. Tenestene vert ikkje alltid opplevd som koordinerte. Dessutan gir veteranane tilbakemelding om at dei opplever at tenestene ikkje har nok kjennskap til kva dei kan ha vore igjennom og dei etterverknadar som desse hendingane kan ha gitt.

Det vert sagt i den nasjonale oppfølgingsplanen at sivil sektor skal ta eit større ansvar for å sikre at den einskilde får den hjelp og støtte som personen har krav på. Det skal bli gitt ein tettare og meir effektiv samhandling i den sivile sektoren - særleg i kommunen.

(Bilete frå «I tjeneste for Norge - Regjeringens handlingsplan for ivaretakinge av personell før, under og etter utenlandstjeneste. (Foto: Forsvarets mediesenter)

3. Kunnskap om veteranar sine levekår

Veteranforbundet SIOPS
Skadde i internasjonale operasjoner

Forsiden Om SIOPS Bli medlem I media Filmer Nyhetsarkiv Veteran Pårørende Kontakt

Nyhetsbrev fra SIOPS

Undersøkelse om veteraners levekår
Publisert tirsdag 17. september 2013 10:42

Justisminister Grete Faremo, forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen og veteraninspektør Robert Mood mottar levekårsundersøkelsen. Foto: Forsvarets mediesenter

Den 16. september la Statistisk sentralbyrå (SSB) fram undersøkelsen "Veteraners levekår. Forsvars- og politipersonell som har deltatt i internasjonale operasjoner" der levekårene til om lag 2000 forsvars- og politiveteranar er kartlagt og sammenlignet med tilsvarende funn fra ulike levekårsundersøkelser som dekkjer heile befolkningen.

Det er gjennomført noko forskning på veteranar si helse og levekår. I 2013 laga Statistisk sentralbyrå (SSB) ein rapport om «Veteraners levekår» (<http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artiklerog-publikasjoner/veteraners-levekaar>).

Utvalet i undersøkinga frå 2013 består av personar som har tenestegjort for politiet eller forsvaret under utanlandsoppdrag. Svare er samanlikna med svare frå referansegrupper frå SSB sine ordinære levekårsundersøkingar. Utvalet frå forsvaret består av personar som har tenestegjort i utanlandsoppdrag i perioden 1978 til 2012 og har hatt plassering i Libanon, Irak/ Gulfen, Balkan eller Afghanistan. Utvalet frå politiet består av personar som har delteke i internasjonalt arbeid frå første operasjon i Namibia i 1989 og alle operasjonar fram til 2012.

Tenestestad er ikkje avgrensa, og omfamnar difor alle land og regionar der norsk politi har delteke eller deltek på oppdrag. Dei fleste veteranane i undersøkinga er menn i alderen 25-66 år. 64 prosent av dei spurde har vore ute på eit oppdrag. Politiveteranane har vært ute på nokre fleire oppdrag i gjennomsnitt enn forsvarsveteranane.

Av dei som svare på undersøkinga, hadde 52 prosent av forsvarsveteranane vore i akutt livsfare under oppdraget. Det var 44 prosent som har sett alvorlege skader eller død blant sivile. For politiveteranane var det 36 prosent som hadde vært i akutt livsfare under oppdraget, og 56 prosent som hadde vært vitne til alvorlege skader eller død blant sivile.

Rapporten understrekar at personell som har tenestegjort i utlandet gjennomgåande har god helse og stor grad av yrkesdeltaking i høve til den øvrige befolkninga. Dei fleste er heiltids yrkesaktive, har same

sjukefråver som referansegruppa, og dei har høgare inntekter fordi dei har heiltidsarbeid. I høve til den fysiske og psykiske helse er den minst like god som for referansegruppa.

Når det gjeld eigenvurdert helse, langvarig sjukdom og psykiske vanskar, er også her resultata dei same som for referansegruppa. Dei nyttar helsetenester i same grad som referansegruppa, men brukar fastlegen noko mindre. Veteranane i undersøkinga er aktive personar, har gode sosiale nettverk og arbeidar med friviljug arbeid for organisasjonar. Dette gjeld dei fleste veteranar, men det finst og ein del som har hatt opplevingar som påverkar deira helse negativt og aukar risikoen for at dei fell ut av arbeidsmarknaden. I følge rapporten kan god oppfølging etter tenesta hjelpe dei.

Det er gjort ei anna undersøking hos norsk militært personell som tenestegjorde i Afghanistan 2001-2011. Undersøkinga syner på førekomsten av psykiske helseproblem i ein moderne veteranpopulasjon. Rapporten konkluderar med at det store fleirtalet av veteranane har god helse fire år etter avslutta teneste i Afghanistan, men 4,4 prosent av veteranane har psykiske helseplager etter heimkomst.

Det er funne samanheng mellom opplevd belastning under tenesta og stressplager etter heimkomst. Ein fann også at ein høgare del av veteranane framstår med stressplager første månad etter heimkomst. For dei fleste vert dei opplevde stressplagene redusert med tida.

Når ein undersøkte alkoholvanane, fann ein at ca 25 prosent hadde eit alkoholforbruk som kan vurderast å vere i risikosona (basert på tal einingar ein drikk), og ein reknar at ca 2,5 prosent har eit så problematisk drikkemønster at dei treng oppfølging.

I Riksrevisjonens rapport 3:9 (2013-2014) har ein vurdert om veteranar frå internasjonale operasjonar får god hjelp og oppfølging, slik det er lagt til grunn i Stortinget sitt vedtak og føresetnadar.

Rapporten konkluderte med:

- Belastninga på Forsvaret sitt personell i samband med utanlandsteneste er høg.
- Personellet får for kort tid heime mellom tenesteperiodar i utlandet
- Forsvaret har fått betre oversikt over enkeltpersonar si tenestegjering, men styringsinformasjonen er mangelfull
- Forsvaret si oppfølging har blitt betre, men ikkje alle har hatt like god tilgang på hjelp
- Varierende tilbod innan psykisk helse i spesialisthelsetenesta og til dels lange ventetider
- Tilrettelegginga for deltaking i arbeidslivet er mangelfull
- Behandling av erstatningssaker på grunn av psykiske belastningsskader tar til dels lang tid
- Kompetanse om veteranar er ikkje i tilstrekkeleg grad gjort tilgjengeleg for alle deler av det sivile hjelpeapparatet

Som det tidlegare er peika på, så er oppfølging av veteranar eit sektorovergripande arbeid og ansvar. Men veteranen bor i ein kommune og me må difor sjå kva kommunen kan gjere for å hjelpe dei som treng hjelp etter utanlandsopphald. Dei fleste tiltak som Riksrevisjonen konkluderte med ligg utanfor kommunen sine ansvarsområde, men for nokre av dei har kommunen eit ansvar blant anna som arbeidsgjevar og når det handlar om kompetanse i våre tenester om veteranar og deira behov.

4. Forsvaret sitt arbeid med veteranar

Når personell har tenestegjort i utanlandsoppdrag pliktar Forsvaret å følgje opp personell i eitt år etter avslutta teneste (Lov om personell i Forsvaret av 2.7.2004 § 12 a). Forsvaret vel ut kven som får høve til å reise ut og gir så trening før utanlandsoppdraget. Det vert og gjennomført når personellet returnerer til Norge, då får dei først ei mellomlanding i Sverige eller Danmark som ei førebuing til å kome heim. Forsvaret har eit eige program - Administrativ føresett avdeling (AFA) som utøver arbeidsgivaransvaret under utanlandsopphaldet, og dei har eit eitt-årig oppfølgingsprogram etter at ein har kome heim frå utanlandsteneste.

Forsvaret har også eit tilbod til familiane til personell i utanlandsoppdrag. Ved alle tenestestader er det ein familiekoordinator som skal vere familien sin kontaktperson ved den tenestegjerande sin avdeling. Det skal gis tilbod om familiesamlingar med informasjon om oppdraget og operasjonsområdet og om kva støtte familien kan få tilbod om. Familiekoordinatorene skal bidra til at det vert bygd nettverk mellom familiar som har nokon ute på oppdrag, og ved behov samarbeida med sivile instansar.

Ei utanlandsteneste kan vere ei påkjenning for eit parforhold. Difor vert det gitt tilbod om PREP samlivskurs for par der ein part skal, eller har vore, på utanlandsteneste. Desse kursa vert administrert av Modum Bad og Viken senter, og informasjon om kursa blir lagt ut på forsvarer si nettside. Det vert og gitt tilbod om oppfølgingskurs for dei par som allereie har gjennomført PREP kurset men ynskjer meir hjelp.

Det vert utbetalt eit familietillegg til personell i internasjonale operasjonar med dagleg omsorg for born under 18 år for å dekke dei meirkostnadar det er å ha dei i husstanden. Pr 1.1. 2014 var tillegget på 6000 kr uavhengig av tal born i husstanden. Det er også eigne ordningar med fleire dagar fråvær tillete ved sjuke born og dekning av reiseutgifter ved behov av barnepass.

Det finst fleire ulike forsikringsordningar for dei som er i utanlandsoppdrag. Det er ein eigen erstatningsordning der ein får erstatning dersom ein vert påført skade eller sjukdom pga av teneste i internasjonalt oppdrag.

Forsvaret har eit eige oppfølgingsystem innan helse for tenestegjerande før, under og etter internasjonale operasjonar. Før ein reiser ut, er det ein grundig helsesjekk og ved dei fleste internasjonale operasjonar finst det sanitetspersonell i området. Når ein kjem heim til Norge vert det gjort ein medisinsk sjekk inkludert samtale med psykolog eller psykiater.

I oppfølgingsprogrammet etter heimkomsten har Forsvaret eit særleg ansvar å sikra ein god overgang til den sivile helse- og omsorgstenesta ved behov. Fastlegen er den primære kontakten for veteranen vedrørende helsespørsmål ved heimkomsten. Men Norsk militærmedisinsk poliklinikk og Kontor for psykiatri og stressmestring har særskilte tilbod for veteranar. Norsk militærmedisinsk poliklinikk i Oslo er eit lågterskeltilbod for alle veteranar før, under og etter internasjonale operasjonar som har helsespørsmål knytt til utanlandstenesta.

Her kan ein få medisinsk hjelp eller eventuelt vist til den sivile helsetenesta. Kontor for psykiatri og stressmestring har ansvaret for Forsvaret sine tenester innan psykiatri og stressmestring. Kontoret er eit supplement til sivil spesialisthelseteneste. Det finst fem regionale kontor og kontoret for Vestlandet ligg i Bergen. Dei driv dels førebyggjande arbeid og dels avgrensa behandling. Dessutan er dei sakkunnige i utvelgningsteneste -, og dyktighets- og erstatningssaker. Dei har høg kompetanse i å arbeide med traume og krisearbeid.

(Foto: Forsvarets mediesenter)

Bæreia er eit rekreasjonssenter med mange ulike aktivitetar og eit tilbod frå forsvaret til alle veteranar og deira familiar som kan brukast før, under og etter eit internasjonalt oppdrag. Bæreia ligg utanfor Kongsvinger. Dei som ynskjer å dra der kan sende ein søknad direkte til Bæreia og kan innvilgast gratis opphald og reise. Senteret kan og brukast til gjensynstreff for veteranar.

Personell som har delteke i teneste i internasjonale operasjonar får ein medalje, Forsvarets operasjonsmedalje. Den vert oftast gitt ved heimkomsten. Det finst fleire ulike typar medaljar som er eit synleg uttrykk for samfunnet si anerkjenning av den innsats veteranen har gjort for Norge.

5. Samarbeid rundt veteran

5.1. NAV

Det er oppretta eit eige kompetansemiljø med to tilsette ved NAV Elverum. I «Oppfølgingsplanen – I tjeneste for Norge» (side 25 tiltak 12) vert det sagt: «Arbeids- og sosialdepartementet vil videreføre og videreutvikle det etablerte kompetansemiljøet i NAV Elverum til etter hvert også å omfatte sentralisert saksbehandling og beslutninger i saker som vedrører personell som har gjort internasjonal tjeneste for Norge». NAV Elverum skal drive informasjonsverksemd og gi råd og rettleiing til andre NAV-kontor og Forsvaret.

5.2. Helsetenester

Dei som skal ut i internasjonale oppdrag blir undersøkt av forsvaret si helseteneste. Dette gjeld også under utanlandsoppdraget. Når ein kjem tilbake til Norge, så er det fastlegen som er behandlande lege. Det er i dag ikkje nokon automatikk i at journalar og undersøkingar frå forsvaret si helseteneste vert overført til fastlegen. Det er den enkelte veteran som sjølv må informera fastlegen og be om utskrifter av tidlegare journalar og overlevere desse. Det kan medføre at mange fastlegar ikkje er klar over at pasienten har vore i utanriksteneste.

5.3. Regionalt ressurscenter om vald, traumatisk stress og sjølv- mordsførebygging

Oppfølgingsplanen har som eit delmål at «Personellet og deres familier skal bli møtt med kunnskap og forståelse hos de tjenesteytende sektorer». Det er etablert regionale fagnettverk i regi av Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) som er eit ressurscenter ved Helse Bergen. Det er etablert eit fagleg nettverk med representantar for forsvaret, NAV, Kontor for psykiatri og stressmestring og brukarorganisasjonane.

6. Situasjonen i Bømlo kommune for veteranar

Bømlo kommune har liten oversikt eller kjennskap til veteranar busett i vår kommune, utover tal opplyst av Forsvaret. Det er ingen eigen organisasjon eller lag lokalt for denne gruppa. Me går difor ut i frå at våre veteranar er mykje lik veteranar frå resten av landet, og at dei slik sett er fanga opp av Forsvaret eller andre statlege organ sine studie om levkår osv.

Dei få veteranar me har vore i kontakt med har ikkje oppgitt noko særskilt ynskje om eit eige lag eller organisasjon, og meiner Forsvaret føl dei bra opp. Det er ikkje dermed sagt at alle veteranane føler det slik. Dei uttrykkjer likevel stor glede over at kommunen i 2012 inviterte dei personleg til ei samling i Kulturhuset i etterkant av 8. mai markeringa ved Blia-monumentet. Dei syntes det var godt å bli sett og satt pris på på dette viset.

Når det gjeld eventuelle helseplager som kan grunnast i utanlandsoppdraget er det noko dei sjølv har ansvar for å opplyse om i kontakt med fastlegen. Som nemnt tidlegare i dette dokumentet er det veteranen/forelder sjølv som må opplyse barnehage/skule om at ein av foreldra er i teneste eller har vore på utanlandsoppdrag.

(Bilete frå «I teneste for Norge – Regjeringens handlingsplan for ivaretaking av personell før, under og etter utanlandstjeneste. Foto: Forsvarets mediesenter)

7. Kommunal handlingsplan

Bømlo kommune sin **Handlingsplan for anerkjening og ivaretaking av veteranar** skal dekke det ansvar kommunen er pålagt i lov og forskrifter, og følgje opp statlege føringar for å betra lokal samhandling og tiltak. Veteranar er i denne samanheng er personell som på vegne av den norske stat har delteke i ein militær operasjon heime og ute - både militært og sivilt personell.

Dei fleste av veteranane vil ikkje ha behov for noko særleg tilpassa helseteneste etter utanlandsopdrag. Men for dei som treng støtte, er behovet for samordning og samarbeid mellom dei involverte partane sterkt. Det er den enkelte veteran som sjølv må sørge for å få overført helseopplysningar frå Forsvaret si helseteneste til fastlegen. Det kan og vere tilfeldig om skule/barnehage veit at barnet har ein forelder som er ute i internasjonal teneste. Det er berre foreldre som kan gi denne informasjonen til barnehage/skulen. Samstundes er det kjent at utanlandsteneste kan skape psykososialt stress hos familien.

I følge «*Handlingsplan – I teneste for Norge*» vert kommunane oppmoda i sine handlingsplanar å leggje vekt på kompetanseheving, forpliktande samarbeid mellom relevante aktørar og ivaretaking av målgrupper som har behov for ulike tilbod.

Måla for kommunen sitt arbeid med veteranar er:

1. Bømlo kommune syner anerkjening og ivaretaking av veteranar.
2. Tilsette i Bømlo kommune som kjem i kontakt med veteranar, har tilstrekkeleg kompetanse om veteranar sine særskilte behov.
3. Det er god koordinering av tiltaka som rettast mot veteranar og deira familiar.

Bømlo kommune har ikkje løpande oversikt over kven som er veteranar til ei kvar tid, og invitasjon til eventuelle markeringar må difor skje via annonsering i Bømlo-nytt og på kommunen sine nettsider og i ulike sosiale media.

Rådmannen vurderer at tiltaka ikkje vil medføre særleg nye kostnader, men vil påverke korleis me i kommunen arbeider.

8. Tiltaksplan

Informasjon	
Etablere ei nettside som gir informasjon om veteranar og kommunen sine tiltak ovanfor veteranar og deira familiar, til tilsette i barnehage og skule, fastlegar og til veteranar og deira familie.	Ansvarleg: Webredaktør Tidsfrist: 1.1.2019
Anerkjenning og samarbeid mellom relevante aktørar	
Bømlo kommune ynskjer å syne anerkjenning til veteranar frå kommunen.	Ansvarleg: Ordføraren
8. mai invitera veteranar til eit fast årleg arrangement i Rådhuset.	
Støtte til aktivitet	
Bømlo kommune ynskjer å bidra slik at veteranar frå kommunen får hjelp til å skapa nettverk og å etablere faste møteplassar/samlingslokale om dette er eit ynskje frå veteranane.	Ansvarleg: Kommunikasjonsrådgjevar
Kompetanse	
Sikre jamleg kompetanseheving blant helsepersonell om utfordringar denne gruppa kan ha, mellom anna ved å gjere denne planen kjend i organisasjonen.	Ansvarleg: Rådmannen

9. Liste over krigsminnesmerke i Bømlo kommune

Stad:	Type minnesmerke:	År reist:	Merknader:
Espevær	Falne/omkomne i 2. verdskrigen	1946-48	
Hillestveit	Falne/omkomne i 2. verdskrigen	1946-48	Ved kyrkja
Lykling	Falne/omkomne i 2. verdskrigen	1946-48	Ved kyrkja
Ytre Håvik (nedkj. til Klubben)	Minnesmerke over fire britiske flygarar som fall då flyet deira vart nedskote over Børøyfjorden	1991	Ved tidl. Rv. 541- Privat tiltak med kommunal medverknad
Eikeland	Falne/omkomne i 2. verdskrigen	1946-48	Ved kyrkja
Teigland	Omkomne i "heimeflåten"	?	På kyrkjegarden v/gamlekyrkja
Svortland	Falne/omkomne i 2. verdskrigen	1946-48	Ved kyrkja
	Omkomne ved "Blia"-forliset	1991	Vest for Bremnes kyrkje
Hiskjo	«Krigsseglarane sine koner, enker og born»	2012	Kjell Steinsvåg «Parken til evig heder og ære»
	«Ei mors bønner for sine søner»	2014	
	Minnesmerket for Bedehuset og lekmanstrørsla	2015	
	Minneplakett for Mons Habbestad sin krigsinnsats	2017	
	Kong Haakon VII sitt nei til nazi-Tyskland 1940	2017	